

Magyar Tudomány

A TÁPLÁLKOZÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI
vendégszerkesztő: Halmos Tamás

Morális klímaváltozás

Miért nincs matematikai Nobel-díj?

Pázmány Péter magánkönyvtára

A társadalomföldrajz jövője

2013·7

PÁZMÁNY PÉTER MAGÁNKÖNYVTÁRA

Knapp Éva

az MTA doktora, irodalomtörténész, könyvtáros-főtanácsos, tudományos referens,

Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár

knapp.eva@lib.elte.hu

A 2012-es év kiemelkedő, nemzetközi vonatkozásban is jelentős magyar tudományos eredményeinek egyike Pázmány Péter pozsonyi magánkönyvtára sorsának „megfejtése” volt. Pázmány halála (1637. március 19.) 375. évfordulójának évében a budapesti Egyetemi Könyvtár állományában azonosított, Pázmány könyvtárából származó kötetek lehetővé tették „a magyar próza atyja” (Kosztolányi Dezső) univerzális összetételű könyvtára utóéletének megnyugtató körülhatárolását. E könyvgyűjtemény sorsa régóta foglalkoztatta a történeti kutatást; művelődés-, irodalom-, könyv- és könyvtártörténeti helye kiemelkedő jelentőségű, a nagyszombati születésű humanista, Zsámboky János osztrák nemzeti könyvtárban őrzött könyvtára és a költő Zrínyi Miklós Zágrábba került könyvei körében jelölhető ki. Nem tekinthető csupán úgynevezett főpapi könyvtárnak, ott a helye a XVII. századi tudós könyvtárak körében is.

Ismeretes, hogy Pázmány Péter 1628 és 1637 között több végrendeletet készített. Ezek közül az 1636. november 12-én kelt végrendelet értelmében könyvtárát az általa „alapított” és folyamatosan támogatott pozsonyi jezsuita kollégiumra hagyta. Későbbi végrendeletében könyvtárára vonatkozó akaratát nem másította meg. Vajon teljesült-e végakarata? A kérdést az elmúlt századokban többször feltette a kutatás, egyértelmű válasz azonban

egészen a XX. század végéig nem fogalmazódott meg.

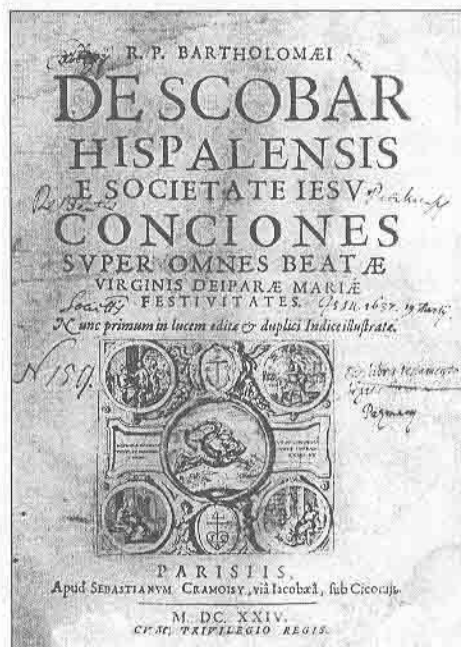
Pázmány életírója, Fraknói Vilmos 1872-ben megjelent kutatásai (Fraknói, 1868–1872, III, 240.) szerint Pázmány könyveiből csak kevés jutott Pozsonyba. Fraknói egész életében kereste a Pázmány-könyvtár nyomát, sikertelenül. Előfeltevése szerint a kötetekben Pázmány kézjegyét kereste, s ez tévútra vezette. Fraknói nyomán Schönvitzky Bertalan (1896) és Clauser Mihály (1936) tagadták, hogy Pázmány Péter könyvtára végrendeletének megfelelően bekerült volna a pozsonyi jezsuiták könyvtárába. Fraknóinak, Schönvitzkynek és Clausernek sem felelete, sem feltevése nem volt arról, hogy mi lett Pázmány könyvtárával.

1975-ben Bitskey István és Kovács Béla a pozsonyi jezsuiták XVII. századból fennmaradt, Egerben megőrzött katalógusegyüttesét elemezve abból indult ki, ha Pázmány végakarátát teljesítették, a könyvek leírásának e könyvjegyzékben kell lennie. Megállapították, lehetséges, hogy Pázmány könyvtárának „legalábbis egy része a végrendelet által meghatározott helyre jutott”. Bitskey István Pázmány-monográfiájában (1979) külön fejezetben foglalkozott „Pázmány könyvtárával”, s újabb hipotéziseket fogalmazott meg: 1. Pázmánynak jelentős magánkönyvtára lehetett; 2. Pázmány könyvtára nem kerülhetett Nagyszombatba, majd onnan a budapesti Egye-

temi Könyvtárba. Kizárta azt is, hogy Pozsonyon kívül bármely más hely könyvtárába kerültek volna Pázmány könyvei. 3. A pozsonyi jezsuita katalógusok ismeretében megismételte, hogy a Pázmány-könyvtár a végrendeletet teljesítve, a pozsonyi jezsuitáké lett.

Néhány évvel később 1987-ben, Pázmány Péter halálának 350. évében fordulópontjához ért a Pázmány-könyvtár kutatástörténete. László Mihály, a Piarista Rend Központi Könyvtára vezetője két pergamenkötésű, kétségtelenül a pozsonyi Pázmány-könyvtárból származó prédikációs kötetről adott hírt. Mindkettőben a címlapon olvasható a pozsonyi jezsuita kollégium tulajdonosi bejegyzése Pázmány Péter halálának dátumával és további *ex libris* jellegű utalás Pázmány Péterre („*Ex libris cardinalis Pazmany*”, illetve „*Ex libris testamento legato cardinalis Pazmany*”). A két kötet két különböző őrzési helyről, a Piarista Rend Központi Könyvtárából (1. kép), illetve a nagybörzsönyi Plébániai Könyvtárból (ma magántulajdonban) bukkant fel, s ez a tény azt közvetítette a könyv- és könyvtártörténeti kutatások számára, hogy Pázmány pozsonyi könyvtára a végrendelet teljesítése után nem maradt egy helyen, egésze vagy egy része szétszóródott. Ugyanezt a következtetést erősítette meg az a nyomtatvány is, melyet 1999 tavaszán kínált eladásra az antikvár könyvkereskedelem (Borda Antikvárium) a budapesti Egyetemi Könyvtárnak. Ebben a kötetben egy VI. századi szerző, Joannes Filoponos görög–latin nyelven közreadott műve olvasható a *Teretés Könyve* első fejezetéről, melyet egy, a bécsi császári könyvtárban őrzött kéziratból rendeztek sajtó alá az uralkodó, II. Ferdinánd engedélyével (1626. augusztus 4.) és Balthasar Cordier (1592–1650) antwerpeni jezsuita szellemi közreműködésével. (2. kép)

A kutatástörténet következő fontos dátuma 1990, amikor megjelent a pozsonyi jezsuita katalógusegyüttes szövegkiadása a szegedi *Adattár* sorozat 1711-es kötetében (*Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig*, I, 1990). A vonatkozó bevezető-rész röviden összegezte a pozsonyi jezsuita kollégium, a könyvtár és a könyvjegyzék történetét – elsősorban Bitskey István és Kovács Béla 1975-ös tanulmánya alapján. Kitért a Pázmány-könyvtár problematikájára is, ugyanakkor figyelmen kívül hagyta László Mihály *Magyar Könyvszemlé*-ben 1987-ben közölt cikkét. Röviden utalt a pozsonyi jezsuita könyvtár állományának sorára: a rend feloszlata évében (1773) történt „újrakatalógizálásra” és arra, hogy az államosított, Budára, később Pestre költöztetett nagyszombati egyetem jogutód könyvtárának segédőre, Kovachich Márton György 1782-ben kiválogatta és a budai Egyetemi Könyvtár-

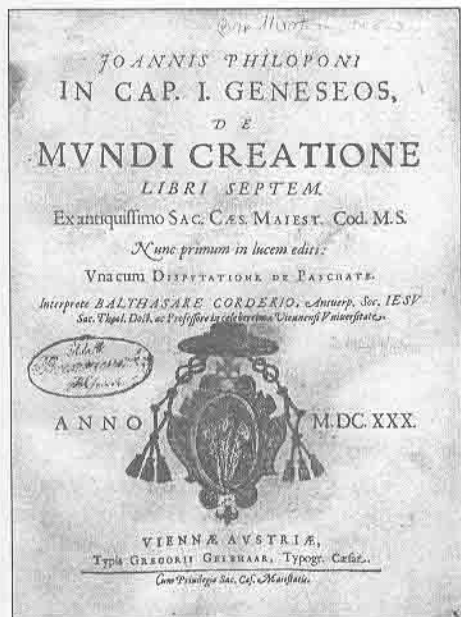
1. kép • Bartholomæus de Scobar, *Conciones* [...], Párizs, 1624. tulajdonosi bejegyzésekkel

ba szállította a pozsonyi jezsuita könyvtár véleménye szerint arra érdemes részét.

Ezt követően 2004. január végén Mészáros Klára (Klara Mészárosova), a pozsonyi Egyetemi Könyvtár munkatársa az Magyar Távirati Iroda pozsonyi tudósítójának adott közleményében tudatta, hogy „370 év után Pozsonyban előkerült Pázmány Péter könyvtára” (Mészáros, 2004; Mészáros – Neszméri, 2004). A közlemény legfontosabb, részben téves részletei a következők: 1. a könyvtárat 370 évig [!] hasztalan [!] keresték. 2. Pázmány Péter első könyvtára 1620-ban Nagyszombatban elégett. Pázmány második, ismeretlen számú kötetből álló pozsonyi könyvtárát végrendeletében a pozsonyi jezsuita kollégiumra hagyományozta, s az „állományból azóta egyetlen példány sem került elő” [!]. 3. Mészáros Klára véletlenül akadt a kötetek

nyomára 2003-ban. Másrészről kutatva felfigyelt egy kötetre, melyben a kéziratos bejegyzés feltüntette Pázmány halála dátumát. Ennek nyomán átvizsgálta az állomány megfelelő részét, és ötvenkét olyan kötetet (= negyvenhat mű) talált, melynek tulajdonosi bejegyzésében olvasható Pázmány halálának dátuma, közülük kettőben a „Pázmány kardinális könyveiből” bejegyzés latin megfelelője is. 4. Az állomány-összetételről megtudjuk, hogy a kötetek legtöbbször teológiai tárgyú, vagy prédikációkat tartalmaz, és Kálvin munkáiból is található néhány. Vannak olyan kötetek is, melyeket Pázmány ajándékba kapott, például a nagyszombati egyetem diákjainak ajándéka az egyetem megalapításának első évfordulóján, vagy egy német jezsuita 1637-ben megjelent műve, melyben Pázmány munkásságáról is ír. 5. Mészáros ígérte, folytatja a kutatást, már csak néhány újabb kötet előkerülésére számít, s tudományos munkáját egy éven [!] belül megjelenteti. A pozsonyi Pázmány-könyvtárból származó kötetek publikálása azonban mindmáig várat magára, s az állományrész folyamatosan hozzáférhetetlen a magyar tudományos kutatás számára.

2006-ban a *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* „könyvkultúra és írásbeliség” címszavában Monok István a Zrínyi-könyvtár környezetében jelölte ki Pázmány Péter magánkönyvtárának lehetséges helyét. Pázmány Péter „[...] könyvtáráról, erudíciójáról sajnos kevés konkrét adat áll rendelkezésre, [írja,] de ha unokaöccse, Pázmány Miklós könyvtárának tematikus összetételét nézzük, különösen pedig azokat a műveket, amelyek Zrínyi Miklós olvasmányjaival teszik rokonná ezt a bibliotékát – jóllehet elegendő ezt forrás nem dokumentálja –, nehéz nem az egyházszervező politikus, Zrínyi-gyám Pázmány Péterre gondolni.” (Madas – Monok, 2006, 199.)

2. kép • Ioannes Filoponos, Joannis Philoponi *In Cap. I. Geneseos* [...], Wien, 1630. Címlap Pázmány kézzel festett bíborosi címerével

Hargittay Emil Pázmány Péterrel kapcsolatos tanulmányait közlő kötetében Bitskey István és Mészáros Klára kutatásaira hivatkozva megállapította, „jelenleg nincsenek lezárt kutatások arról, hogy milyen volt Pázmány könyvtárának összetétele, nem rendelkezünk olyan könyvlistával, mely az általa bizonyosan használt, birtokában levő könyvcímeket tartalmazná.” (Hargittay, 2009, 12.)

Összegezve az elmondottakat, a Pázmány-könyvtárról László Mihály és Mészáros Klára kutatásai alapján a következőket lehetett tudni: 1. Pázmány Péter mint tulajdonos nem írta be nevét könyvtára kötetébe. 2. Könyvtára – végrendeletét tiszteletben tartva – a pozsonyi jezsuita kollégium könyvtárába került, ahol a könyvtár neve mellé a kötetekbe írták az örökhalgató halálának dátumát, ami azonos a jezsuita tulajdonba kerülés napjával. 3. Esetenként az azonos szövegű bejegyzésekhez fűzték a kiegészítő *Ex libris cardinalis Pazmany*, vagy az *Ex libris testamento legato cardinalis Pázmány* formulát. 4. A bejegyzéseket egy kéz készítette. 5. A könyvtárhoz tartozó kötetek – az ajándékképpen Pázmánynak adott kötetek kivételével – pergamenkötésűek.

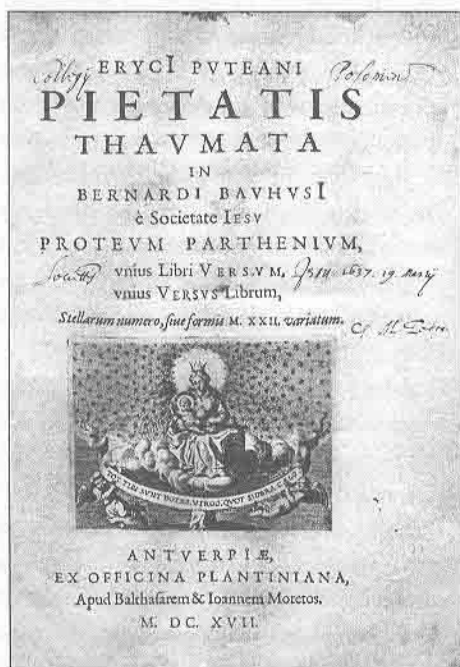
A tudománytörténet 2012. január 16-án folytatódott – Pázmány Péter halálának 375. évében, huszonöt évvel László Mihály és nyolc évvel Mészáros Klára megállapításai után – amikor az egyházi könyvtárak történeti állományának rekonstruálására kidolgozott módszeremet próbáltam ki a budapesti Egyetemi Könyvtár közismerten gazdag könyv- és könyvtártörténeti szempontból a Kárpát-medencében egyedülálló állományán. Már első eredményként Pázmány Péter pozsonyi könyvtárának egyik kötetét tarthattam a kezemben. Ezt továbbiak követték. A kötetek az egykori pozsonyi jezsuita kollégiumi

könyvtár állományából a már említett 1782-es Kovachich Márton György-féle válogatás révén, 2011 éve jutottak a budapesti Egyetemi Könyvtárba. Levelet váltottam a téma korábbi kutatóival, Bitskey Istvánnal, Hargittay Emillel, Monok Istvánnal és Mészáros Klárával. Mészáros Klára 2012. január 17-én válaszolt érdeklődésemre, hogy mikor lesz olvasható a Pázmány-könyvtárról 2004-ben tervezett tudományos közleménye. A következőkről tájékoztattott: „[...] az utóbbi időben nem foglalkoztam a témával (a könyvtár rekonstrukciója miatt nem volt hozzáférhető az anyag [...]), de mielőtt lezárnam az ügyet még vagy 400–500 könyvet át kell nézmem, ezekkel az a baj, hogy nincsenek meg a jelzeteik, tehát nagyon időigényes és komplikált módon kell a címek alapján ezeket kinyomozni a könyvtáron belül. Ebben az évben készülök a további munkára, de a fent jelzett probléma miatt nem tudom, hogy mikorra sikerül a végére jutnom [...]. Egyébként épp a napokban, Pázmány kapcsán, felmerült egy könyvtáron kívüli fond átnézése is, szeretném azt is ellenőrizni. Mindent egybevetve, nem tudok konkrét határidőt jelezni.” A tervezett kiadvány még nem jelent meg.

Ismeretes, hogy több magyarországi könyvtár őrizz Pázmány-relikviákat, így például a budapesti Egyetemi Könyvtár, az MTA Könyvtára és az esztergomi Bibliotheca. A Pázmány-kéziratok mellett e nyomtatványok közül a legfontosabbak Pázmány műveinek úgynevezett korrektúra-, más elnevezés szerint „kézi-” példányai, a nyomtatásban megjelent saját művek saját kézzel javított és bővített kötetek az esetleges további kiadások számára. A Pázmány-kézipéldányokon kívül becses Pázmány-relikviák Pázmány saját kezű kéziratok és az általa dedikált nyomtatványok. Ezek a könyvtörténet számára ismert kötetek

egykor nyilvánvalóan Pázmány Péteréi voltak, de nem voltak, nem lehettek részei a végrendeletileg a pozsonyi jezsuitákra hagyott magánkönyvtárnak.

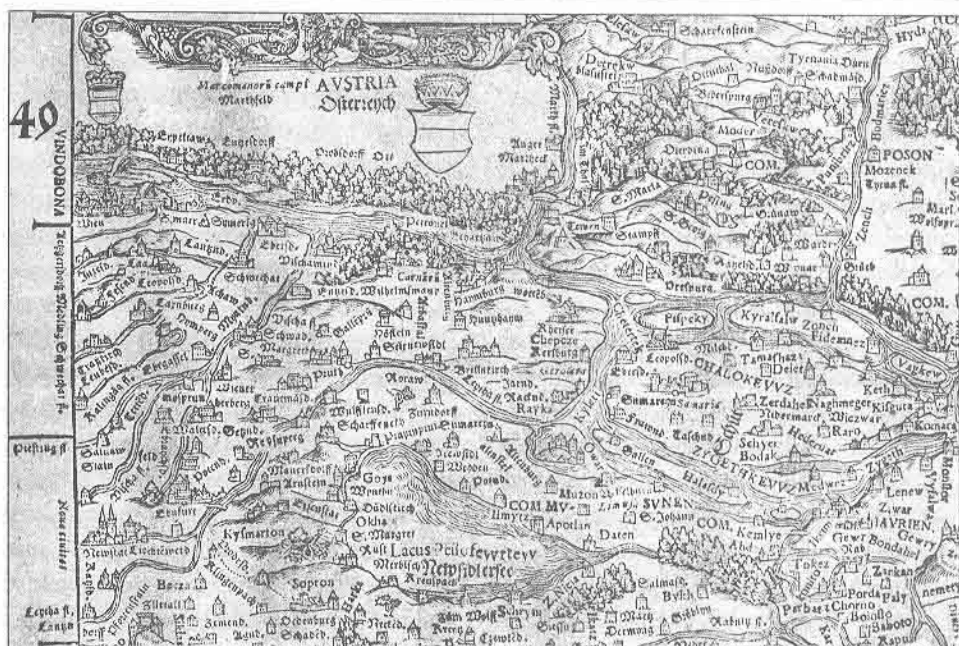
A XVII. századi Pázmány-könyvtár 2012-ben a budapesti Egyetemi Könyvtár történeti állományából azonosított kötetei kivétel nélkül őrzik a könyvgyűjtemény pozsonyi jezsuita kollégium könyvtárába beolvasztott részének jellegzetes, ugyanazon személy által készített tulajdonosi bejegyzését Pázmány Péter halála dátumával. (3. kép) E túlnyomórészt XVII. századi kötetek azonosítása kivétel nélkül alap kutatás eredménye, a Pázmány-könyvtár történetében eddig ismeretlenek és közöletlenek voltak (Knapp, 2012).

3. kép • *Erycius Puteanus, Eryci Puteani Pietatis thaumata in Bernardi Bauhysi e Societate Iesu Proteum Parthenium, [...], Antwerpen, 1617. Tulajdonosi bejegyzés a címlapon: „Collegij Posoniensis Societatis Jesu 1637. 19. Martij.”*

A pozsonyi Pázmány-könyvtár budapesti Egyetemi Könyvtárban azonosított állományrésze évszázadokon át viszonylag jó állapotban őrződött meg. A nyomtatványok restaurálásakor 2012 nyarán a könyvtestekhez egyetlen alkalommal sem kellett hozzányúl- ni, kivétel nélkül a kötések, az előzéklapok és a címlapok restaurálására volt szükség. Néhány kötet valószínűleg Pázmány Péter első, 1620-ban tűzvészben megsemmisült nagy- szombati könyvtárából származik, ezeken nem volt kívánatos a tűz-, illetve a vízkár teljes eltüntetése. A könyvtáblák óvatos megtisztítása után jobban láthatóvá vált az aranyozással díszített vaknyomás és a lapélek gyakori aranyozása, illetve arannyal színezett metszése. A kötések további sérüléseit (szakadt, hiányos könyvgerincek, deformálódott táblák, karcolások, rovarrágások, szennyező- dés, az első vagy utolsó ív sérült fűzése, orom- szegések hiányai) kivétel nélkül javíttatta a könyvtár. A helyreállítás minden részletében megfelel a valamikori eredeti állapotnak. Megtörtént a kötések egykor záró színes selyemszalagok pótlása is, és minden kötet- nek védőtok készült savmentes papírból.

Három keménytáblás pergamenkötés restaurálásakor a könyvek kötéséből kéziratossá és nyomtatott, makulatúraként használt lapok kerültek elő. Ezek azonosítása és könyvé- szeti értékelése elkezdődött. Michael Caspar Lundorp *Laurea Austriaca [...]* (Frankfurt, 1627) című munkájából Pázmány Péter *Kalauz*-a első kiadásának (Pozsony, 1613) több levelét fejtették ki. Ezek vagy próbanyomatok, vagy a kötés készítésekor a mű már megjelent második, Pázmány által bővített és javított kiadás megjelenése (Pozsony, 1623) miatt fö-löslegessé vált, hajtogatás előtti nyomtatott ívek. Mindkét esetben e töredékeket is figye- lembe kell majd venni a *Kalauz* tervezett

4. kép • Wolfgang Lazius Magyarország-térképe (1552–1556) dedikációs kartusa alsó keretét tartalmazó részlet, kötéstáblából kifejtve. Örökötlet: *Quadriga famae regiae* [...], Wien, 1626

kritikai kiadása munkálataiban. A *Kalauz* első kiadásából származó levelek egyben bizonyítják, hogy ezt a nyomtatványt Pozsonyban kötötték be az első tulajdonos, Pázmány Péter részére.

Egy másik kötet (*Quadriga famae regiae* [...], Viennae, 1626) – melyet Pázmány még esztergomi érsekként, tehát bíborosi kinevezése, 1629 előtt kapott ajándékként a bécsi jezsuitáktól – kötéséből kikerült tömítőanyag arról árulkodik, hogy nemcsak a nyomtatvány, a kötése is Bécsben készült. A makulátúra egyik része ugyanis egy Bécsben 1585-ben készült ötlevelés nyomtatvány (*Der Röm. Kay. Auch zu Hungern und Behaimb Khün. Mtt. Etc. Ertzhertzogen zu Österreich, etc. unsers Allergenedigsten Herrn Reformation und verbesserung der jüngst vom Zwayundsechtzigisten Jar Publicierten Infection Ordnung. 1585, Wien,*

Apffel, 1585) négy levele. E kötés tömítőanyagának másik része négy, azonos méretre vágott térképdarab Wolfgang Lazius nevezetes nagyméretű fametszetes Magyarország-térképéből (1552–1556). (4. kép)

Összegezve elmondható, hogy Pázmány Péter pozsonyi magánkönyvtárából – melyet végakarátát teljesítve beolvastottak a pozsonyi jezsuita kollégium könyvtárába – több kötet a rend feloszlatása (1773) után 1782-ben Kovachich Márton György, a budai egyetem könyvtárának segédőre válogatásában Pozsonyból Budára, majd a könyvtár költözésével Pestre került. A Pázmány-könyvtárból származó, utóbbi gyűjteményben azonosított huszonöt kötet (= harminc mű) behasonlítása megtörtént a fennmaradt két, számításba vehető XVII. századi pozsonyi jezsuita kollégiumi könyvtár kéziratos katalógusában

(Knapp, 2012). A kötetekben a pozsonyi jezsuita kollégiumi tulajdonosi bejegyzés Pázmány halálának dátumával azonos formában, azonos kéz bejegyzésével található meg. A kötetek napra meghatározott bekerülési dátumának feltüntetésére a korban megszokott volt, ilyen bejegyzések nem csupán Pozsonyban készültek, hanem például a zágrábi jezsuita kollégium könyvtárában is. Kérdés, vajon ki készítette a köteteket egyedivé tevő bejegyzéseket. 1637-ben a pozsonyi jezsuita kollégium könyvtárosa egy osztrák származású, tanári gyakorlatát végző fiatal jezsuita magister, Wolfgang Förg, a poézis oktatója volt (Lukács László, 1982, 469.). Mindössze egyetlen évet töltött Magyarországon, 1637-ben Pozsonyban (Lukács László, 1982, 592.). Lehetséges, hogy az ő keze nyomát őrzik a kötetek. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Pázmány halála évében a pozsonyi jezsuita kollégiumban élt Pázmány közeli munkatársa, Némethi Jakab, valamint Szednik János, aki három éven át (1627–1629) gondozta a nagyszombati jezsuita könyvtárat (Knapp, 2011, 114.). Elképzelhető, hogy a Pázmány-magánkönyvtár köteteibe a tulajdonosi bejegyzés elkészítése bizalmi, kegyeleti feladat volt, s azt nem Wolfgang Förg könyvtáros végezte.

A Pázmány-könyvtárból ma Magyarországon őrzött, példány szerint ismeretes összesen huszonnyolc kötet (= harminhárom mű) tanúsága szerint a következő tudományos tényekkel bővíthetők a könyvtár jellemzői: 1. Pázmány Péter a kötetek első tulajdonosa volt. 2. Jelentős számban megtalálhatók a Pázmány-kortárs írók, különösen a jezsuita szerzők művei. 3. Jelentős az ajándékba kapott művek száma. 4. Bár Pázmánynak nem volt önálló politikaelméleti munkája, a könyvtár egy jelentős része a politikai irodalom, a feje-

delmi tükrök határterületén mozgó nyomtatványokból és a jogi művekből áll. 5. Számttevő a könyvtár anyagában a prédikációs művek jelenléte, éppen úgy, ahogy ezt Bitskey István feltételezte (Bitskey, 1979). 6. Nem hiányoztak a korabeli neolatin költészetet, filozófiát, orvostudományt, teológiát, Biblia-magyarázatot és történettudományt képviselő munkák sem, azaz a Pázmány-könyvtár univerzális érdeklődést tükröző tudós könyvtár volt.

Bár a Pázmány-könyvtár fennmaradt kötetekinek átfogó elemzése a Pozsonyban található, ott azonosított könyvanyaggal együtt végezhető el, a Magyarországon őrzött kötetek ismeretében nyilvánvaló, hogy a nyomtatványok tartalma és külső megjelenése (például Pázmánynak „címezett” pergamen díszkötések Pázmány nevével, illetve bíborosi címerével) révén e könyvtár hiteles lenyomata Pázmány pozsonyi bíboros-érseki udvara reprezentációjának is, továbbá a tulajdonos személyéhez kötődő mecénatúrának.

A könyvtárból jelenleg ismert összesen közel száz mű őrzési helyei bizonyítják, hogy a már életében „bíboros Cicero”-nak nevezett Pázmány Péter pozsonyi magánkönyvtárának egy része Pozsonyban maradt, egy másik, jelentősebb részt 1782 óta a budapesti Egyetemi Könyvtár őriz, s egy harmadik szétszóródott rész a legváltozatosabb helyeken lelhető fel – eldugott plébániai könyvtárakban és egyházi gyűjteményekben éppúgy, mint a könyvkereskedelemben vagy magántulajdonban.

Befejezésként megjegyzem, bár a kutatás jelenleg még nem ismeri, nem ismerheti a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban fellelt Pázmány-magánkönyvtár azonosított köteteit, szinte bizonyos, hogy a Pozsonyban maradt kötetek között van a jezsuita Jeremias Drexel

saját kezű ajándékozó sorait tartalmazó, Pázmány Péternek ajánlott *Rosae selectissimarum virtutum* [...] című Drexel-mű egyik 1636-os kiadásának (Antwerpen vagy München nyomdahellyel) példánya, melynek nyomtatott ajánlása tartalmazza Pázmány első, közel teljes, bár vázlatos életrajzát. Ismeretes, hogy Drexel ezt a kötetet az 1637. január 1-jén kelt levele mellékleteként küldte el Pázmánynak (Hargittay, 2009, 186.). Erre a kötetre utal Mészáros Klára Neszméri Sándor által közölt egyik 2004. januári nyilatkozatának következő részlete: „Az ajándékok közül igen érde-

kes és értékes egy német jezsuita író könyve, amely egy Pázmány munkásságát bemutató és értékelő tanulmányt is tartalmaz.” (Mészáros – Neszméri, 2004) A Pázmány-könyvtár 2012-ben azonosított nyomtatványaival nem csupán a tudomány gyarapodott, számottevően gyarapodott a magyarság elidegeníthetetlen nemzeti kincsestára is.

Kulcsszavak: *Pázmány Péter, régi magyar irodalom, magánkönyvtár, Pozsonyi jezsuita kollégium, könyv- és könyvtártörténet, művelődéstörténet, XVII. század*

IRODALOM

- Bitskey István (1979): *Humanista erudíció és barokk világkép: Pázmány Péter prédikációi*. Akadémiai, Budapest, 93–100.
- Bitskey István – Kovács Béla (1975): A pozsonyi jezsuita kollégium XVII. századi könyvtára és a Pázmány-hagyaték. *Magyar Könyvszemle*. 91, 25–37.
- Clauser Mihály (1936): Pázmány Péter írói műhelyéből. *Regnum*. 142–149.
- Farkas Gábor – Monok I. – Pozsár A. – Varga A. (sajtó alá rend.) (1990): *Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig*. I. Kassa, Pozsony, Sárospatak, Turóc, Ungvár. Scriptum Kft., Szeged
- Fraknoi Vilmos (1868–1872): *Pázmány Péter és kora*. I–III. Ráth Mór, Pest
- Hargittay Emil (2009): *Filológia, esztétörténet és retorika Pázmány Péter életművében*. Universitas, Budapest
- Knapp Éva (2011): A 450 éves Egyetemi Könyvtár könyvtárosai a jezsuita korszakban (1561–1773). *Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei* 14–15, 111–142.
- Knapp Éva (2012): *Pázmány-relikviák a budapesti*

- Egyetemi Könyvtárban (Pázmány Péter pozsonyi magánkönyvtárának kötetei a budapesti Egyetemi Könyvtárban) – Pázmány Relics in the University Library of Budapest (The volumes of Péter Pázmány's private library of Pozsony in the University Library of Budapest). Tanulmány, katalógus – Study, Catalogue*. ELTE Egyetemi Könyvtár, Budapest
- László Mihály (1987): Pázmány Péter könyvtárának két kötet. *Magyar Könyvszemle*. 103, 221.
- Lukács László (1982): *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, II. kötet. Institutum Historicum S.I., Roma
- Madas Edit – Monok István (2006): Könyvkultúra és írásbeliség. In: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*. VI. Balassi, Budapest, 153–209.
- Mészáros Klára (2004): Előkerült Pozsonyban Pázmány könyvtára. *Magyar Nemzet*. Január 27., 17.
- Mészáros Klára – Neszméri Sándor (2004): Előkerültek Pázmány Péter könyvei a pozsonyi egyetemi könyvtárból. *Magyar Nemzet*. 2004. január 31. 29.
- Schönvitzky Bertalan (1896): *A pozsonyi kir. kath. főgymnasium története*. Pozsony